

УСПЕШНА СТРАТЕГИЯ ЗА ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗИКА В УЧИЛИЩЕ

Янна П. Рускова

SUCCESSFUL STRATEGY FOR MUSIC EDUCATION IN SCHOOL

Yanna P. Ruskova

ABSTRACT: *The article argue principled positions and main ideas identified as strategic in the implementation of educational and educational process in teaching music in first class comprehensive school. Reveal important aspects in developing and shaping the personality of first graders in connection with communicating with his musical art, as well as developing and shaping him at all - caring and work on key competences. Basis for the deployment of this problem is a new textbook on music for the first class.*

KEYWORDS: *training in music, first class, communication with musical art, principled ideas, key competencies, emotional competence.*

Изследването е финансирано по проект № РД-08-81/03.02.2017 г. от параграф на фонд „Научни изследвания” на ШУ „Епископ Константин Преславски”.

Стратегия е сложен и натоварен с много отговорности термин. Но отговорна е и нашата мисия, свързана с музиката, с музикалното изкуство и присъствието му в живота на ученика, и особено – на първокласника. Всички, които сме ангажирани с музикалнообразователния процес в общообразователното училище, сме съмишленици в изкуството да ръководим всички процеси, свързани с постигане на определени цели, в определянето на действия за постигането им, за мобилизиране на всички ресурси за осъществяването на тези цели. Не бива да се има предвид само това, че трябва да се преследват всички стратегически изисквания – цели и задачи, очаквани резултати, заложен в новия закон, в ДОС, в програмите по музика; да се планира изпълнението им (в годишно разпределение, за др. извънкласни дейности...); да се използват утвърдени дейности в урока по музика (музициране, възприемане, творчество, двигателна дейност); да се използват разнообразни методи и форми на работа в часа по музика.

Стратегията в контекста на това образование не е една сложна наука за ракетите, а просто предоставя една по-добра ракета, която би се приземила на точното място – при щастливи, одухотворени от общуването с музиката ученици... А кой не би искал това?

Успешното осъществяване на целите и задачите на обучението по музика в първи клас на общообразователното училище зависи от стратегическото разбиране и преследване принципни позиции. Произтичат от същността на музикалното изкуство – специфична форма на художествена и духовна изява при общуването с музиката, а оттам – неповторимостта на образователния процес в часовете по музика, който е специфично художествено образование и възпитание, отварящо вратите на духовността, с особена актуалност в първи клас. Основно условие за това е неповторимото емоционално претворяване и преживяване на заобикалящите ни свят със средствата на музиката – позитивно, удовлетворяващо, носещо радост; с изява на креативност и творческо начало, на творческо мислене; с проява на познавателна активност – именно активност, защото музиката изисква и активно претворяване и отношение. Ако са налице предпоставки за това, заедно с новия учебен комплект по музика за 1. клас на ИК „Анубис“ и интерпретацията на заложеното в него, стратегията ще е успешно изпълнена.

Важен целеполагащ компонент на този стратегически модел е общуването с музикалното изкуство. Предполага наличие на музика и условия за този процес – наглед азбучни истини. А това общуване, особено в първи клас, е необходимо да носи определена категорична емоционалност.

От една страна, емоционално-образното развитие на учениците в началното училище, особено в първи клас, се явява много важен компонент за цялостното му личностно развитие и

формиране. От друга, в музикалното образование и възпитание значението на емоциите, чувствата, настроението е огромно, защото природата на музиката е такава – нейно съдържание са именно емоциите, чувствата, настроенията, предизвикани от заобикалящия ни живот. Наличието на развита емоционална сфера е определящо и за познанието на това изкуство. И не само защото това, което радва човек, каквото го интересува, предизвиква радост или униние, вълнува го, повече от всичко характеризира неговата същност, неговия характер, индивидуалност. А защото музиката изразява силно, ярка и образно огромна гама от човешки чувства, емоции, настроения.

В контекста на музикалната дейност и въобще на художествената дейност за емоционално развитие и проява на емоционална интелигентност може да се говори, когато ученикът:

- проявява интерес и емоционално отношение към музиката при общуването с нея – контакт, близост, съприкосновение, връзка, сродство, поведение;
- притежава способност да изразява своите емоции при характеризиране на художествения образ на музиката;
- притежава комплекс от знания за музиката като емоционално изкуство – как, с какви изразни средства се претворяват нейните послания.

Учебникът предлага непрекъснато именно ситуации за провокиране на изява на емоционално отношение. Например, в присъствието на музиката в първия учебен ден; в неслучайното емоционално заглавие „Песен винаги ще има“ – празникът и песента са естествено свързани, песента винаги е съпътствала и ще съпътства празниците на хората, човек пее и в радост, и в тъжни моменти, и сам, и с приятели... Винаги емоционално е и разкриването на фолклорното ни богатство – песенно, инструментално, танцово творчество. Емоционалността е и в празничната атмосфера на семейния или националния празник.

Необходимо е да се подпомага проявата на емоционалност и способността учениците да изразяват своите емоции – чрез музикален репертоар и визуализирането му, чрез претворяването на различни емоционални състояния, предизвикани от конкретни песни, музика, житейски ситуации. Децата обичат животните, обичат и шегата, закачката, вица. Емоционално е присъствието на страниците в учебника на много животни. Музиката и танците векове наред са в емоционална връзка. Емоционално е и отношението на децата към приказката, киното, в каквато посока би могло да ги заведе показаното на страниците в учебника. Изображенията категорично насочват към идеята за личното преживяване на музиката, на настроението, което носи тя; обединяват по своеобразен емоционален начин и посланията на песните, и на музиката за слушане. Те целенасочено подсказват, че музиката се преживява и лично, обвързано с музикално-художествения образ.

Стратегическа насока в работата трябва да бъде и способността на учениците да изразяват вербално емоциите – своите емоции при характеризиране на художествения образ на музиката; и разбира се, че трябва да подпомагаме тази сложна за първокласника дейност. Целенасочено са търсени и отразени в учебника ситуации, предлагащи и търсещи възможности – директно и индиректно – за вербализиране на звучността на музикални инструменти, настроение в музикални творби, промяна на характер, на знания за музиката, защита на лично мнение...

Разбира се, необходимо е и да се помогат учениците да развият и формират комплекс от знания за музиката като емоционално изкуство – как, с какви изразни средства е възможно претворяването в музиката на нейните послания – емоции, чувства, характер...; в случая на програмата – това са бързина, сила, височина, посока на мелодично движение, кратки и дълги тонове, тембър, метрум – равномерен и неравномерен, тривременен и двувременен; как и в какви жанрове се претворяват – марш, валс, право хоро, ръченица; т.е. защо и как композиторите са ги използвали, за да бъде музиката им именно такава...

Стратегическата цел е стремежът да развиваме чрез звучащата музика и с помощта на емоционалното ѝ визуализиране и невербален тип мислене – образност, асоциативност,

интуитивно и реално познание на идеи, на авторска концепция; както и да работим и за вербализирането на тези емоции, чувства, характер на музиката, която ни заобикаля.

А чрез това можем да разчитаме и на развитие на умения учениците да разпознават емоциите – своите и тези на другите, провокирани от общуването с музика. Само така можем да ги трансформираме, да ги накараме да работят в наша полза – за целите на цялостното духовно израстване на личността на първокласника.

Важна стратегическа насока на работа е тази, която обвързва целите и задачите на обучението по музика с реализирането им изключително на практическа основа – чрез участие в основни музикални дейности. Независимо че това е „азбучна“ истина, е важно да се подчертае, че изграждането на музикалноизпълнителски, музикалноаналитични, социални, познавателни и други компетентности у ученика е възможно единствено в музикално-дейностна среда – музициране, възприемане, импровизация. А за това е необходима музика, музика и пак музика!

Най-важното в един учебник по музика и в часовете по музика е самата музика.

Именно чрез нея се осъществяват всички цели и задачи на музикалното образование и възпитание в българското общообразователно училище. Час по музика, в който не звучи достатъчно по количество и разнообразна (от различни гледни точки) музика, не е час по музика. Час по музика, в който учениците не пеят, не слушат музика, не свирят и не танцуват, не е час по музика. Разбира се, че е важно и да се говори за музиката, да се овладяват базисни знания за музиката, свързани с различни аспекти на музикалното изкуство, но всичко това трябва да се провокира от реално звучащата в часовете музика.

Затова при интерпретирането на основни изисквания на държавните документи творческият екип на учебника отдава огромно значение на музиката, която се предлага в учебника. Необходимо е това да бъде и основен стратегически жалон в работата на учителя. Музиката в часовете трябва да отразява разнообразието и многообразието в нейното днешно съвременно битие, основано на традициите и непреходното. Трябва да дадем възможност на ученика да се ориентира в това многообразие, в богатството от форми на функционирането ѝ в света и в живота на отделния човек.

В учебника са включени 33 песни за музициране – за пеене. В тази възраст учениците обичат да пеят, правят го с желание и радост, влагат в тази дейност всичко от себе си, провокира се артистичността им. Това е предпоставка да се използва в максимална степен единството на емоционалния и интелектуалния потенциал на тази дейност. Затова се предлагат достатъчно на брой и много разнообразни песни. Подборът им се основава на желанието голяма част от тях да се харесат на повечето ученици (апробирани са), да имат актуални послания (смесови, музикални), да предизвикват активност, позитивни емоции. Песните са изключително разнообразни – жанр, стил, възможности за изпълнение и творчески подходи, трудност, за постигане на дидактични цели и задачи, познати и нови, авторски и народни... Народните песни имат своето уникално въздействие и носят на учениците неоценимо духовно богатство. Но да не забравяме, фолклорът не е застинала система, не е останал в миналото, откъдето идва, а непрекъснато се променя, развива, интерпретира. Променят го хората, които го създават; тези, които го изпълняват; тези, които го разпространяват днес със средствата и на дигиталните технологии... Затова народното творчество присъства както представено аудиално с народни инструменти, така и със съвременни аранжimenti, както изпълнени от певци с т.нар. народна постановка на пеене, така и от деца с естествения си детски глас.

Музиката, предназначена за слушане в първи клас, обогатява аудиалния опит на учениците, емоционалната им отзивчивост, стимулира музикалните им преживявания, интереса и желанието за общуване с музика. Базови знания за музиката, осмислянето и използването на основни понятия лесно се постигат чрез достатъчно и разнообразна музика за слушане, съобразена с възрастовите им особености. В учебника са включени 62 образци, чиято музика учениците да преживеят, чрез които да се насочи вниманието им към емоционално-образното съдържание, към осмисляне на музикално-изразните средства или пък които просто да послушат. Освен утвърдени образци, се предлагат и компилации от музикални откъси, които са дидактични, жанрови или илюстративни; а също и специално съчинени музикални примери.

Една от стратегическите задачи на обучението по музика в 1. клас е свързана с перманентното разкриване на нейния живот, на разнообразието на форми на съществуването ѝ, но неизменна част от живота на хората. Къде е музиката? И в социалния ни живот, и в личния ни живот; навсякъде около нас... Един целенасочен поглед върху учебника в тази посока показва, че са посочени и провокирани чрез различни визуални и аудиални решения разсъждения за музиката в реално отразени повече от 40 ситуации. Например: личен празник, игри с приятели, книги и музика, концерт, национален празник, музика и фолклор, дигитални технологии... В много страници от учебника абсолютно целенасочено и стратегически се насочва вниманието на учениците към различните форми на съществуване на музиката, в различна комуникативна среда, на различните места, където е възможно тя да звучи, да се твори, да се преживява...

За представянето на музиката за първокласника изключително помага богатото ѝ илюстриране – красиви, атрактивни, емоционални рисунки и внимателно подбрани фотоси; интересно, емоционално, атрактивно, събуждащи въображение, провокират мислене, често със закачка и хумор. Нагледно-илюстративният подход е стратегически модел в първи клас – трябва да се търси, мултиплицира и от учителите във всички часове. Образното мислене е един от основните видове мислене. Чрез образите, с помощта на творчески структури на личността – въображение и фантазия, артистите и авторите предават своето отношение към живота и по този начин влияят върху духовността на хората, на нейните жизнени ориентири и отношение към света. Емоционално-образното виждане опосредства у учениците важна способност – едновременно да се виждат нещата от заобикалящия ни живот от няколко гледни точки, да се установяват едновременно непривични, невероятни понякога съчетания на предмети и свойства, а това е креативност. Затова в учебника невинаги са формулирани конкретни въпроси и задачи. Повечето от тях са „скрити“ в илюстрациите към музикалния материал, в други илюстрации и/или снимки, в схеми на конкретна страница. Този подход оставя много отворени врати, не ограничава в 1-2 конкретни въпроса и задачи, а дава възможност за многостранно тълкуване на илюстрациите, за формулирането от учителя, а и от учениците, на много и най-разнообразни проблеми за анализ и размишления, в контекста както на обучението по музика, така и във връзка с ключови компетентности, в най-различни форми на организирането им.

Задачите са замислени според различни познавателни равнища – в три основни групи, отговарящи на три познавателни обособени (обобщени според таксономията на Блум) нива:

1. Репродуктивно ниво – задачи за усвоени знания и умения; за разпознаване на елементи и информация за факти, имена, понятия; за разбиране на информация, свързана с музикалното изкуство;

2. Продуктивно ниво – задачи за осмисляне на факти, за опериране с понятия, прилагане на знания в сравнително несложни нови проблемни ситуации; определени правила в нова ситуация; приложение на усвоеното в различна когнитивна и творческа ситуация;

3. Творческо ниво – умения за анализ и синтез, за оценка на ситуации; за анализиране на звучаща музика, на определени моменти от функционирането ѝ в миналото и днес; избор и подбор на информация, на подходи за решаване на определен казус; предлагане на алтернативи; оценка/самооценка на постижения.

Например:

1. Кой инструмент познаваш? Назови ги.

2. Посочи инструмента, който звучи в „Слон“ от Карнавал на животните – съществуват визуална и слухова опора, използване на музикална памет и знания за учено.

3. Кой от инструментите звучат в музикалния пример? Нова ситуация, непозната музика.

Стремежът за изпълване на стратегическия модел за успех в първи клас дава идеи и насоки, осигурява оптималност в съдържанието, организационна плътност. Важно е още от първия урок учителят да улови, че му е гарантиран и простор за творческа интерпретация. Ръководните изразени принципни начала ще придобият много повече смисъл и реално значение, когато чрез учителя започнат да функционират в среда със завишени изисквания, в среда на отговорност... И никога да не забравяме – в реална музикална среда, емоционална,

позитивна, креативна, творческа, подпомагаща, носеща радост и удовлетвореност на първокласниците, водеща ги в пътя на духовността.

References:

1. Ruskova, Y., kolektiv. Uchebnik po muzika za 1. klas. IK "Anubis", Sofiya, 2017.
2. Ruskova, Y., kolektiv. Kniga za uchitelya po muzika za 1. klas. IK "Anubis", Sofiya, 2017.

*Assoc. Prof. Yanna Ruskova
Department of Music Aesthetics, Music Education and Performance
At Konstantin Preslavsky – University of Shumen*

yannaruskova@gmail.com